

VIRU MAAKOHUS

Hr Urmas Reinsalu
Justiitsminister

Teie 04.05.2018 nr 8-1/3363

Meie 04.06.2018 nr 10-3/1-1

Arvamuse andmine kriminaalmenetluse seadustiku ja teiste seaduste muutmise seaduse eelnõule

Austatud justiitsminister

Tänan Teid võimaluse eest esitada arvamus 04.05.2018 kooskõlastamisele saadetud kriminaalmenetluse seadustiku ja teiste seaduste muutmise seaduse eelnõule (edaspidi Eelnõu).

Esmalt tuleb märkida, et Eelnõus sätestatud muudatusettepanekud digitaalse menetluse rakendamiseks ning tõendite defineerimise ja vormistamise kontseptsiooni muutmiseks on olulised ja vajalikud.

Olles Eelnõuga tutvunud, esitasid Viru Maakohtu kohtunikud alljärgnevad märkused.

1.

Eelnõu § 1 p 13 - paragrahvi 49 lõike 1 punkt 2 muudetakse ja sõnastatakse järgmiselt:

„2) on samas kriminaalasjas kohtunikuna teinud käesoleva seadustiku §-s 89, 91, 102, 126⁶, 126⁷, 126⁸, 132, 134, 135, 137, 137¹, 141, 141¹, 141², 141³, 141⁴, 142, 217 lõikes 5 või §-s 395¹ nimetatud kohtumääruse, välja arvatud kriminaalasja arutamisel kokkuleppe- ja käskmenetluses;“;

Kõnealusele muudatusele tuleks ehk lisada rakendussäte, mis tagaks, et laiendatud nimekirja alusel kehtib see piirang alles siis, kui kohtunik on teinud toimingut (nt läbiotsimise) pärast sätte jõustumist. Kui rakendussätet mitte teha, võib see ebaproportsionaalselt takistada menetluspädeva kohtuniku leidmist.

2.

Eelnõu § 1 p 46 - seadustikku täiendatakse §-dega 128¹ ja 128² järgmiselt:

Paragrahvi 128¹ võiks lisada analoogse lõike nagu on § 128² lg 2 - Enne tegutsemiskohustuse kohaldamist peab menetleja veenduma, et isik on võimeline kohustust täitma.

Teatud suhtlus on paratamatu ka tuttavate vahel – nt naabrid või samas lastevanemate nõukogus või ühistu revisjonikomisjonis olevad inimesed jms. Tuleb tagada, et see keeld oleks proportsionaalne muude piirangutega, mis sellest johtuvad.

3.

Eelnõu § 1 p 53 - paragrahvide 137 ja 137¹ muutmine.

Esmalt sooviks pöörata tähelepanu, et § 137¹ jätab muudetud kujul endiselt õhku mõned elektroonilise valve tähtajaga seonduvad küsimused, mis on juba täna praktikas tekkinud ja seletuskiri ei ava kõigi muudatuste tagamaid.

Kehtivas sõnastuses on lõige 1¹ - *Elektroonilisele valvele määratud tähtaja või karistusseadustiku §-s 75¹ sätestatud tähtaja saabumisel otsustab eeluurimiskohtunik prokuratuuri taotlusel või kohus edasise tõkendi kohaldamise.*

Eelnõu sõnastus - *Kohtueelses menetluses isiku suhtes elektroonilise valve kohaldamise tähtajale kohaldatakse karistusseadustiku § 75¹ lõikes 3 sätestatud. Nimetatud tähtaja möödumisel otsustab kohus prokuratuuri taotlusel või omal algatusel edasise tõkendi kohaldamise.*

Kui kehtiv seadus peab kohtu määratud tähtaega ja KarS-s nimetatud maksimaalset aastast tähtaega alternatiivideks (st kohus võib siiski ka ise selgelt lühema tähtaja määrata), siis uuest sõnastusest võib järeldada, et kohus ei määra enam ise tähtaega, vaid kohaldub kohe üks aasta. Kui see järeldus on vale, peaks seletuskirjas selgelt ütlema, mis selle muudatuse mõte on.

Lisaks eelnevale jääb endiselt segaseks, kas ka kohtumenetluses kohaldatakse nelja kuu tagant valve põhjendatuse kontrolli. § 137¹ lg 8 on selles osas kahemõtteline.

4.

Seonduvalt § 127-137¹ muudatusega on ette näha kohtunike töökoormuse tõusu kohtueelses menetluses, kui võrd laieneb nii tõkendite kui ka menetlust tagavate vahendite ring. Samuti on antud täiendav võimalus nende põhjendatuse kontrolli taotluste esitamiseks. Eelnõu seletuskirjast ei nähtu, milline on prognoositav mõju kohtunike töökoormusele.

Siinkohal ei saa jätta tähelepanuta ka Eelnõus kavandatud § 24 lg 4 muudatust, mille kohaselt lahendab kohtueelses menetluses esitatavaid taotlusi võimalusel üks kohtunik. See võib tekitada olukordi, kus kohtunikud peavad nt üldmenetluse kohtuistungitega samaaegselt lahendama ka ootamatult saabunud vara arestimise vm taotlust. Kui võrd kiireloomulist reageerimist vajavate taotluste maht on kasvamas, võiks kaaluda kohtueelses menetluses tehtavate kohtumääruste osas muudatust, mis võimaldaks analoogselt KrMS § 206 lg 1¹, 313, 314 ja 315 lg 8 vormistada kohtumääruseid resolutsioonotsustustena ning põhistatud määruse koostaks kohus vaid juhul, kui määrus vaidlustatakse.

5.

Nii kehtiv kui planeeritav § 138 lg 1 näeb ette obligatoorse kohustuse trahvida mitteilmunut. Antud juhul võiks menetlejale ette näha kaalutusõiguse.

6.

Eelnõu § 1 p 72 - paragrahvid 160¹ ja 160² muudetakse ja sõnastatakse järgmiselt:

§ 160¹. Kriminaaltoimik ja kohtutoimik

(1) Kriminaaltoimik on kriminaalasja kohtueelses menetluses kogutud dokumentide kogum.

(2) Kohtutoimik on kriminaalasja kohtumenetluses kogutud dokumentide kogum.

Nimetatud muudatus kitsendab lühimenetluse kohaldamisel poolte käitumist. Lühimenetlust viiakse läbi kriminaaltoimiku alusel ja samas võib seda alustada ka kohtulikus menetluses. Seega kehtiv seadus ei välista näiteks ekspertiisi määramist eelmenetluses, enne lühimenetluse taotlust. Kui ekspertiis tekib eelmenetluses, siis uue seaduse järgi ei läheks see kriminaaltoimikusse, küll aga saab selle võtta kohtutoimikusse. Eelmenetluses võib kohtule laekuda muidki dokumente (nt terviseseisundiga seotud vms) – ka need ei lähe

kriminaaltoimikusse (vt nt ka KrMS § 227 täiendust Eelnõus – kaitsja esitada asjatundja arvamuse ka pärast eeluurimise lõpuleviimist). Tundub põhjendamatu, sh poolte võrdsusega vastuolus jätta need dokumendid kõrvale, kui pooltel peaks eelmenetluse käigus tekkima soov minna lühimenetlusele. Kui kaitsja ja prokurör leiavad alles eelmenetluses, et saab minna lühimenetlusele, siis on kaitsjal õigus esitada oma asjatundja materjalid kohtule samaväärselt prokuröriaga, kes esitab kriminaaltoimiku.

7.

Lisaks eelmises punktis märgitule võiks kaaluda (sh arvestades § 63 muudatust) lühimenetluse tervikkontseptsiooni muutmist ja teha lühimenetluses järgmised muudatused:

Sõnastada § 233 lg 1 järgnevalt - *Süüdistatava ja prokuratuuri taotlusel võib kohus kriminaalasja lahendada tunnistajaid, asjatundjaid ja eksperte välja kutsumata.*

Sõnastada KrMS § 237 lg 4 järgnevalt - *Kohtulikult arutamisel võivad kohtuistungist osavõtjad tugineda üksnes kriminaaltoimiku ja kohtutoimiku materjalile. Kohus sekkub, kui menetlusosalised käsitlevad asjaolusid, mis nimetatud toimikutes ei kajastu.*

Taoline muudatus teeks lühimenetluse paindlikumaks võimaldades kohtumenetluse ajal lisada toimikusse kriminaalasja lahendamiseks olulisi andmeid, nt isiku tervislikku seisundit puudutavad dokumendid, mis võivad olla olulised karistuse mõistmisel.

8.

Eelnõu § 1 p 118 - paragrahvi 291 lõiget 3 täiendatakse punktiga 4 järgmises sõnastuses:

“4) ütlused on saadud isiku vahetult ülekuulamisel või kaugülekuulamisel, mis on videosalvestatud.”;

Muudatuse sõnastus peaks olema - *ütlused on saadud isiku vahetult ülekuulamisel või videosalvestatud kaugülekuulamisel.* Seletuskirjast nähtub, et videosalvestamise tingimus laieneb vaid kaugülekuulamisele ning vahetu ülekuulamine on juba iseenesest p 4 tingimust täitev.

Täiendavad ettepanekud

9.

KrMS § 199 muutmisel võiks kaaluda, kas on vajadus lisada KrMS § 199 ja § 274 lg 1 täiendav kriminaalmenetluse lõpetamise alus juhuks, kui kriminaalmenetlus on antud üle välisriigile KrMS §-s 474 sätestatud korras.

10.

Tuleks kaaluda ka KrMS § 287¹ lg 4-5 muutmist.

Nimetatud sätete kehtivast sõnastusest võib järeldada, et kohus peab kriminaalvastutuse eest hoiatama ka tunnistajat, kelle suhtes on menetlus oportuuniteediga lõpetatud.

11.

Kuivõrd Eelnõu raames on plaanitud muuta ka väärteomenetluse seadustikku, võiks muu hulgas kaaluda asenduskaristuste taotluste menetlemise regulatsiooni muutmist.

Kõnealuseid taotlusi on igal aastal kohtu menetluses sadu või tuhandeid. Kuna VTMS § 211 näeb ette, et „*Rahatrahvi asendamise arestiga või üldkasuliku tööga lahendab maakohus süüdlase osavõtult*“, siis tähendab iga selline kaasus ebaproportsionaalset kohtusüsteemi ressursi. Lisaks kohtuniku tööajale kaasneb nende menetlustega oluline sekretäride ja kordnike tööaja kulu kohtukutsete kätte toimetamisel, kuivõrd enne taotluse esitamist ei ole kohtuvälisel menetlejal kohustust tuvastada isiku tegelikku elukohta ning tihti ei ole isikud kohtule edastatud aadressil kättesaadavad. Ettepanekute eesmärk on hoida asenduskaristustega tegelemisele minevat kohtu ressursi mõistlikkuse piires. Ettepanekud

arvestavad kontseptsiooniga, et üldkasulik töö on aresti asendus ning enne vabaduse võtmist peaks kohus inimese ära kuulama, üldkasulikku tööd saab kohaldada aga vaid inimese nõusolekul. Kõike seda arvestades oleks ettepanekud seaduse muutmiseks järgmised:

- Kohustada kohtuvälist menetlejat kontrollima enne asenduskaristuse taotluse kohtusse saatmist, kas isik on nõus üldkasuliku töö tegemisega või ei. Selle kohta peaks võtma süüdlaselt kirjaliku nõusoleku/mittenõustumise, mis edastatakse koos taotlusega kohtule. Selle protseduuri käigus saab menetlusalune isik ka võimaluse maksta rahatrahvi ära ja langeb ära märkimisväärne osa asenduskaristuse taotlustest (hetkel on päris suur hulk kohtusse jõudnud juhtumest sellised, kus inimene maksab istungipäeval või nt järgmisel päeval raha ära, sest lihtsalt keegi pole temalt seda aastaid küsinud).
- Kui kohtuväline menetleja ei saa isikut kätte, et temalt üldkasuliku töö teostamiseks nõusolekut küsida, siis ei saada ta materjale kohtule, täitmismenetlus lõpetatakse (vrd 211 g 3 alus – täitmise võimatus). Kohtuvälisel menetlejal on kohtuga võrreldes rohkem võimalusi isikute tegeliku asu- ja viibimiskoha tuvastamiseks, mistõttu oleks mõistlik esmase kontakti loomise kohustuse panek kohtuvälisele menetlejale, mitte kohtule. Alternatiivsena võiks süüdlaselt kirjaliku nõusoleku/mittenõustumise küsimise panna kohtutäituri ülesandeks. Viimasel lasub võlgnevuse sissenõudmisel nagu nii kohustus süüdlasega kontakteeruda.
- Kui kohtuväline menetleja saab materjalid kohtule ja seal hulgas on ka isiku kirjalik nõusolek üldkasuliku töö sooritamiseks, ning kohus leiab, et saab kohaldada üldkasulikku tööd, teeb kohus lahendi kirjalikus menetluses. Kuna isiku vabadust ei võeta, pole istungimenetlus vältimatult vajalik, sest kirjalik nõusolek üldkasuliku töö sooritamiseks on olemas. (Vrd KrMS § 432 lg 3, mis näeb ette kohustuse lahendada süüdimõistetul osavõtul need täitmisküsimused, mis on seotud süüdimõistetult vabaduse võtmisega).
- Kui kohus leiab, et isikule tuleb kohaldada reaalselt aresti või isik pole ise üldkasuliku tööga nõustunud, määrab kohus asja istungile ja kuulab isiku ära.

Lugupidamisega

(allkirjastatud digitaalselt)

Astrid Asi

kohtu esimees